

Claudiu-George BREȚCAN*

**MARILE DIRECȚII ALE POLITICII INTERNE ȘI EXTERNE
ALE REGELUI LUDOVIC AL XIV-LEA AL FRANȚEI**

I. Ludovic al IV-lea și drumul spre putere

I.1. Copilăria unui rege

Ludovic al XIV-lea s-a născut în Saint-Germain-en-Lave pe 5 septembrie 1638. A fost copilul neașteptat al regelui Ludovic al XIII-lea, capricios, introvertit, nedelicat și al frumoasei, cochetei și meticuloasei, Ana de Austria din familia Habsburgilor, care nu avusese nici un copil în cei 22 de ani de căsătorie¹. A fost botezat Ludovic Dieudonné². În 1643, înainte de aniversarea sa de 5 ani, tatăl sau a murit, iar micul Ludovic a moștenit coroana Franței. Cât timp Ludovic a fost încă prea tânăr, mama sa a condus Franța în locul lui. Aceasta a fost asistată de cardinalul Jules Mazarin, primul-ministru al lui Ludovic al XIII-lea, după moartea cardinalului Richelieu.

Cardinalul Mazarin a fost nasul regelui, acesta însușindu-și de la cardinal cinismul și disprețul față de motivația umană³. Atât cardinalul cât și regenta au supravegheat împreună educația micului rege.

Primii pedagogi i-au fost servitorii. De la ei, dar în special de la cameristul său La Porte, a căpătat cea dintâi instrucție. Puțină, dar fără îndoială pornită din inimă. Iată pentru ce, până la sfârșitul vieții sale, s-a purtat cu servitorii mai mult decât politicos.

În 1646, deci la vârsta de opt ani, a fost dat pe mâna dascălilor de profesie. Aceștia au fost mareșalul de Villeroy, marchiza de Sénecey (guvernanta), abatele Brisacier, abatele Hardouin (prim-perceptor), iezuitul P. Paulin (confesor). În afara acestora a mai avut profesori de scriere, matematică, limbi străine, desen, doi instrumentiști – lăută și chitară –, un maestru de scrimă, unul de echitație, un profesor de dans. Lista aceasta, suficient de lungă, din porunca lui Mazarin a mai fost completată cu un filosof și scriitor, La Mothe Le Vayer, un reprezentant al scepticismului⁴.

Educația regelui era mărginită, așa cum era, de altfel, cea mai mare parte a educației aristocratice: ceva istorie antică, dar puțină istorie modernă, o spioală de geografie și matematică, o cunoaștere temeinică a

---

* Student anul al III-lea, Istorie.

¹ Richard Wilkinson, *Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa, 1661-1715*, Traducere de Radu Săndulescu, Editura All, București, 1999, pag. 4-5.

² Darul lui Dumnezeu.

³ Max Gallo, *Ludovic al XIV-lea, Regele Soare*, volumul I, Traducere de Irina-Margareta Nistor, Editura Allfa, București, 2009, pag. 33-34.

⁴ Radu Valentin, *O pagină din istoria Franței, Regele Soare*, Editura Albatros, București, 1974, pp. 28-29.

limbii spaniole și a celei italiene; a învățat să vorbească și să scrie excelent în limba franceză, lucru care probabil că i-a fost de mare folos. De la mama sa a moștenit indubitabilă sa pietate catolică și ura față de erezii, cu toate că, la fel ca și ea, nu posedă o cunoaștere profundă a problemelor teologice.

Ludovic era inteligent, pricepea repede și posedă o bună memorie a chipurilor și a faptelor. Poseda un autocontrol remarcabil, socotind că era sub demnitatea sa să se înfurie sau să exulte. Ludovic era demn și era foarte încrezător în sine. În plus, el posedă mult farmec și era foarte galant. Își scotea întotdeauna pălăria în fața femeilor, chiar și a celei mai umile cameriste⁵.

Profesorii tânărului Ludovic au urmărit să-i insuflă de mic oroarea față de favoriți, interes pentru gestiune, pentru finanțe, o dreaptă justiție, înțelepciune, măsură, dar mai ales necesitatea guvernării personale. Toți dascălii la unison, i l-au prezentat pe Henric al IV-lea drept model de suveran⁶.

În ceea ce privește educația politică, practică, profesor i-a fost Mazarin. În 1654, cardinalul, din dorința de a-l familiariza pe Ludovic cu problemele care confruntau atunci Franța și Europa, l-a invitat pe tânărul monarh de 16 ani să participe, evident, pasiv, la ședințele diferitelor consilii. A ascultat rapoarte, a fost martor la vii dezbateri, a urmărit, în timp, confirmarea sau infirmarea deciziilor de către realitate, încercat să deslușească mecanismul gândirii oamenilor politici⁷. Și, mai presus de toate, regele îl asaltează pe cardinal cu sute de întrebări despre problemele discutate în consilii⁸.

I.2. Ludovic obține depline puteri

Pe 10 martie 1661, a doua zi după moartea lui Mazarin, Ludovic al XIV-lea în vârstă de 23 de ani, și-a convocat toți miniștrii și i-a anunțat că de acum înainte Franța nu va mai avea un prim-ministru și că a sosit vremea ca să guverneze el însuși țara și că de acum încolo fiecare decizie va fi luată doar cu acordul său⁹.

Măsurile acestea, considerate drept revoluționare, i-au speriat pe unii, în timp ce alții le-au apreciat drept simple impulsuri de moment. Și pentru că regele ulterior nu a revenit la hotărârea sa, contemporanii mai puțin, posteritatea mai mult i-au atribuit cuvinte pe care, se pare, nu le-a rostit niciodată – „Statul sunt eu!” – și care ar exprima sintetic absolutismul monarhic înscăunat de Regele Soare¹⁰.

⁵ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 6-7.

⁶ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 29.

⁷ *Ibidem*, p. 30.

⁸ Max Gallo, *op. cit.*, p. 33.

⁹ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 17.

¹⁰ Radu Valentin, *op. cit.*, pp. 42.

Desăvârșind acțiunea regilor Franței încă din Evul Mediu, Ludovic al XIV-lea stabilește un model de monarhie a cărei eficacitate este invidiat de suveranii europeni. Formulând bazele teoretice ale monarhiei absolute, el o face să atingă apogeul.

Monarhia absolută se bazează în esență pe principiul, repetat mereu al atotputerniciei regelui. Trei reguli stau la baza acestui principiu. Prima este utilizată pentru a reduce dorința de independență a marilor nobili și a preveni revenire altor Fronde. De origine medievală, aceasta amintește că suveranul, suzeran suprem, așezat în vârful ierarhiei feudale, este îndreptățit să ceară tuturor vasalilor săi fidelitate și sprijin. Ea își găsește aplicarea concretă în existența Curții care permite suveranului să supravegheze și să domesticească înalta nobilime. A doua regulă este legată de descoperirea noțiunii romane de stat, făcută în timpul lui Filip cel Frumos. Juriștii nu au încetat să o tot repete: statul se confundă cu regele. Succesor al împăratului roman, el este „împărat în regatul său” și în același timp este la originea întregii justiții, întregii legislații și întregii autorități administrative. Ultima regulă face referire la caracterul sacru al monarhiei. Ungerea papală îi conferea deja monarhului o dimensiune religioasă esențială. Astfel, prințul trebuie să fie ascultat în virtutea principiului religios și se conștiință. Concluzia este clară: regele este sfânt, autoritatea sa este absolută deoarece este de origine divină, iar el nu trebuie să dea socoteală nimănui.

Aplicarea acestor principii dă suveranului puteri considerabile deoarece, prin hotărâre divină, statul se confundă cu persoana sa. El este sursa întregii justiții: toate tribunalele judecă în numele lui și el poate interveni direct în cauzele judiciare. Adevărată lege vie, el legiferează prin ordonanțe, edicte, declarații sau hotărâri ale Consiliului. Șef al administrației, el numește pe funcționarii însărcinați să execute hotărârile și este singurul care are drept să bată monedă și să perceapă impozitele. În sfârșit, numai el poate hotărî pacea sau războiul.

Instaurarea acestei autorități absolute implică desăvârșirea unei monarhii birocratice care se afla și ea în germene încă din Evul Mediu și pe care Ludovic al XIV-lea o aduce la stadiul de perfecțiune¹¹.

II. Ludovic al XIV-lea și guvernarea Franței

Regele Soare a guvernat țara cu ajutorul miniștrilor săi: Le Telliere, Hughes de Lionne, Fouquet, Colbert, Louvois, Arnauld de Pomponne. Aceștia nu fac parte din vechea nobilime ci din contra sunt înnobilați de curând fiindu-i astfel, recunoscători și loiali regelui¹².

¹¹ Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, volumul III, Traducere de Monica Timu, Institutul european, 1998, pp. 236-238.

¹² *Ibidem*, p. 238.

II.1. Economia și finanțele

Cel mai important domeniu al statului francez la reprezentat economia și finanțele, iar principalul său reprezentant a fost Jean-Baptiste Colbert.

După înlăturarea lui Fouquet în septembrie 1661, acesta a fost timp de 22 de ani, sub diverse titluri, un adevărat ministru al economiei naționale, în deplina accepție a cuvântului¹³.

Ca funcționar al statului Colbert a avut o ascensiune spectaculoasă. În 1661 a devenit intendent al finanțelor. În 1664 regele l-a numit superintendent al construcțiilor și al manufacturilor. Peste un an a căpătat înalta funcție de controlor general al finanțelor. În 1669 a preluat secretariatul marinei și în același an a fost numit ministru de stat.

A avut în toți anii cât a fost înalt funcționar al statului o putere fantastică de muncă. Lucra minimum 16 ore pe zi. Ca înalt funcționar, dar și ca om Colbert n-a afișat niciodată față de nimeni simpatie, afecțiune. În relațiile cu oamenii era morocănos, aspru, foarte puțin agreabil. Dar regele ținea la el, la părerile lui¹⁴. Când a fost vorba de gestionarea economiei franceze, politica lui Colbert a fost conservatoare. El a fost influențat de ideile mercantiliste ale epocii: un stat trebuie să acumuleze aur prin încurajarea exporturilor, prin limitarea importurilor și prin interzicerea ieșirii aurului din țară¹⁵.

Colbert a intervenit în toate aspectele vieții economice. În ceea ce privește veniturile, el a micșorat *la taille*, impozit pe care numai plebeii îl plăteau și a mărit *les aides*, care erau impozite indirecte ce apăsau toate clasele sociale; a înființat petiția timbrată și o serie de monopoli printre care și cel al tutunului¹⁶.

Dezvoltarea manufacturilor este încurajată prin diverse măsuri: monopoli de fabricație, scutiri fiscale, subvenții, împrumuturi, comenzi făcute de Curte, chiar produse fabricate de stat. În plus, guvernul încurajează recrutarea cu mari cheltuieli a celor mai buni muncitori din Europa pentru producțiile de lux. Reorganizat în 1665, Consiliul de comerț impune regulamente de fabricație extrem de precise, fixează amănunte tehnice, pedepsește cu severitate defectele și reorganizează corporațiile încercând să le facă obligatorii. Inspectorii manufacturilor veghează la respectarea acestor măsuri și pedepsesc fraudele. Cât despre muncitori, ei sunt supuși unei discipline severe, iar absenteismul și lenea sunt pedepsite. În sfârșit, cârmuirea regală protejează manufacturile de concurența străină, mai ales de cele olandeze și engleze¹⁷.

¹³ Jaques Madaule, *Istoria Franței*, volumul I, Traducerea de Eugen Rusu, Editura politică, București, 1973, p. 13.

¹⁴ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 43.

¹⁵ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 81.

¹⁶ Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 14.

¹⁷ Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit.*, pp. 240-241.

Colbert și-a dat toată silința spre a îmbunătăți condițiile de desfășurare a comerțului intern. A îmbunătățit drumurile, a construit *le Canal des deux Mers*, care lega orașul Bordeaux de Marea Mediterană. A creat un sistem poștal cu 800 de oficii poștale și a făcut o încercare hotărâtă de eradicare a numeroaselor taxe și vămi interne care stânjeneau desfășurarea comerțului, înființând cele „cinci ferme”, o zonă vamală din provinciile nordice ale Franței¹⁸.

De asemenea, Colbert a reorganizat flota comercială și militară a Franței, a format noi echipaje de marinari și de ofițeri de marină și a întemeiat noi porturi, printre care: Brest, Rochefort, Brouage, Toulon¹⁹ etc.

Politica economică a lui Colbert a avut rezultate durabile și în străinătate. La inițiativa lui sau înființat patru companii comerciale: Compania Indiilor Orientale, Compania Indiilor Occidentale, Compania Nordică, Compania Levantină, folosite pentru comerțul dintre Franța și coloniile sale. Ministrul a impus o guvernare organizată în coloniile franceze din Indiile Occidentale și Canada. El a încurajat explorarea în scopuri comerciale, atât pentru a dezvolta comerțul cu blănuri din Canada, cât și spre a face accesibil spre sud fluviul Mississippi. În acest fel, francezii au fost încurajați să gândească în mod global și s-a stabilit tradiția maritimă a națiunii. Corăbiile comerciale franceze erau în număr mare în Baltica, în Mediterana, în Caraibe și Extremul Orient, iar steagul francez flutura deasupra fluviilor Mississippi și Gange²⁰.

Totuși, Colbert a eșuat pe plan financiar. Bugetul a fost echilibrat pe o perioadă de câțiva ani, care a încetat în 1672, și ministrul a trebuit, la sfârșitul carierei sale, să uzeze de aceleași expediente ca și înaintașii lui: împrumuturi, vânzări de slujbe și chiar schimbarea monezii. Eșecul lui Colbert arată în ce măsură era cu neputință o reformă pe plan financiar a vechii monarhii. La urma urmei, nu poate exista ordine în finanțe dacă întrebuințarea banilor nu este controlată de cei care îi furnizează. Problema financiară pune o problemă politică. Nu i se poate reproșa lui Colbert că nu a rezolvat-o și nici măcar că nu a abordat-o în mod direct²¹.

Cu toate acestea, realizările lui Colbert trebuie respectate. El a dovedit o mare eficiență în colectarea banilor pentru rege. Campania sa de eradicare a risipei, a corupției și a ineficienței i-a înspăimântat pe cei leneși și pe escroci. Deși el nu a reușit să-și convingă compatrioții că absurdul sistem francez de reglementări și taxe trebuie desființat, încercările sale de a stimula comerțul și industria franceză au generat un progres real, chiar dacă acesta a fost limitat²².

---

¹⁸Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 84-85.

¹⁹Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 16.

²⁰Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 83-84.

²¹Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 14.

²²Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 85.

II.2. Justiția

Justiția îl punea pe un monarh absolut în fața unor întrebări cruciale. Era oare puterea sa limitată de necesitatea de a respecta drepturile legale ale supușilor săi? Avea regele nevoie să coopereze cu parlamentele pentru a legifera? În ceea ce îl privește pe Ludovic al XIV-lea, o problemă extrem de acută era profesia de magistrat în Franța, cu privilegiile sale păstrate cu sfințenie. Atare aspecte vor pune la încercare istețimea tânărului rege²³.

Imediat Ludovic a diminuat influența profesiei de magistrat în favoarea administratorilor regali. De exemplu, cel mai influent birocrat fusese până atunci cancelarul, funcționarul cu rangul cel mai înalt din regat, care deseori îi ținea locul regelui la tribunal. Totuși, Ludovic a pus la cale înlocuirea cancelarului prin controlorul-general, ca figură-cheie a guvernării. Într-adevăr, Colbert, controlorul-general, a fost cel care a reformat legile; cancelarul nu avea un cuvânt de spus nici măcar în propria speră de activitate. Sprijinit de rege, Colbert, a introdus codul civil, codul penal, codul maritim și codul comercial. După moartea lui Colbert, codul negrilor a clarificat drepturile sclavilor în coloniile franceze. Scopul acestor coduri era acela de a grăbi diversele procese juridice; codul civil norma procedurile de citare, de judecată și de rejudecare. Parlamentul din Paris era, desigur, consultat, dar Ludovic era, totodată, sfătuit de către un consiliu de justiție format în 1665, dominat de către Colbert. După o convenită deliberare, Ludovic juca propriul său rol de legiuitor al regatului.

Au fost luate diverse măsuri spre a diminua autoritatea de care se bucurau parlamentele. În 1661 s-a stabilit că decretele consiliului regal aveau prioritate asupra celor emise de parlamente. În 1665 parlamentele au fost numite curți "superioare" în loc de "suverane". Din 1673 Parlamentul din Paris a trebuit să înregistreze decretele regale pe loc și nu avea decât posibilitatea de a protesta în momentul în care făcea acest lucru; faptul că această măsură era discutată mai întâi cu cei care conduceau parlamentele nu i-a diminuat di semnificație, căci Parlamentul își pierduse deja controlul asupra legislației²⁴.

Ludovic al XIV-lea își exploata acum în mod metodic controlul asupra magistraților. De asemenea, controlul regelui asupra Bisericii a fost sporit datorită extinderii pe care a cunoscut-o *la régale* – însușirea veniturilor unei episcopii vacante; acest privilegiu regal se aplicase până atunci doar în anumite dioceze, dar acum a fost extinsă de către avocații regelui la nivelul întregului regat. În acest caz avem din nou absolutismul în acțiune²⁵.

---

²³ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 22.

²⁴ *Ibidem*, p. 23.

²⁵ *Ibidem*, pp. 23-24.

II.3. Armata

Foarte importantă pentru exercitarea absolutismului regal a fost armata. În mod tradițional, autoritatea regelui Franței depindea de capacitatea de a-și conduce soldații în luptă. Atât bunicul lui Ludovic, Henric al IV-lea, cât și tatăl său, Ludovic al XIII-lea, jucaseră acest rol.

Ludovic al XIV-lea și-a dominat armatele prin profesionalism. El a câștigat respectul soldaților săi, de la gradele cele mai mari până la cele mai mici, demonstrându-și propria abilitate ca soldat. În timpul domniei sale, Ludovic a trebuit să joace rolul de comandant suprem, coordonându-și armatele de la cartierul general regal. Totuși, deseori și-a condus singur trupele în luptă, de exemplu în timpul războiului cu olandezii, în care s-a dovedit un strateg capabil. Se pricepea cel mai bine să conducă asedii, când demonstra ingeniozitate și șiretenie. El a câștigat recunoștința soldaților săi ca organizator și administrator, întemeind spitalul de la *Hôtel des Invalides* din Paris pentru soldații mutilați și pensionați. Implicarea lui Ludovic în problemele militare era ceva firesc pentru el. Îl preocupa într-o foarte mare măsură bunăstarea trupelor sale. Era interesat în mod real de problemele militare, fiind, în mod invariabil, bine informat și receptiv. Războiul îi făcea plăcere, era curajos și s-a adaptat rapid la viața de campanie. Era fericit printre soldații săi, iar aceștia îi răspundeau primindu-l cu entuziasm; moralul armatei se îmbunătățea atunci când era condusă de Ludovic personal.

Totuși, motivul cel mai important al succesului lui Ludovic al XIV-lea în dominarea armatelor sale a fost autoritatea pe care o avea asupra corpului de ofițeri. Acest lucru a fost parțial rezultatul eficienței campanii a Regelui Soare de control și „domesticire” a aristocrației franceze, căci comandanții cu funcții înalte erau aproape în mod invariabil nobili de spadă. Succesul regelui s-a datorat, de asemenea, atenției pe care o acorda detaliului. Această calitate este bine ilustrată de controlul pe care îl avea asupra numirilor. Nu numai comandanții cu grade înalte erau aleși de către rege; Ludovic își arogase dreptul de-a numi orice ofițer până la rangul de colonel. Era o armată regală; regele decreta cine comanda, cine era promovat, cine era retrogradat.

Mâna dreaptă a lui Ludovic în impunerea controlului absolutist asupra armatei a fost François-Michel Le Tellier, marchiz de Louvois, fiul lui Michel Le Tellier²⁶.

Printre lucrurile mai deosebite inițiate de Louvois amintim, în primul rând, alcătuirea unei armate permanente. A instituit uniforma unică pentru toți soldații aceluiași regiment. A introdus regulamentele, obligatorii pentru întreaga armată. Pentru înscăunarea disciplinei a recurs la pedepse, valabile și pentru ofițeri. A introdus ierarhia militară de la care nimeni nu se putea

---

²⁶ *Ibidem*, pp. 25-27.

abate. În vederea ridicării nivelului de pregătire militară a comandanților a înființat școli de ofițeri²⁷.

Louvois nu schimbă nimic în modul de recrutare, care, în principiu, este angajamentul voluntar, dar îl regularizează, dacă se poate spune astfel, prin organizarea recrutării forțate.

Cea mai mare slăbiciune a vechilor armate rezida în neregularitatea soldei și a aprovizionării. Le Tellier și Louvois s-au străduit să le asigure, creând comisari de intendență, depozite generale, datorită cărora armatele franceze au fost întotdeauna aprovizionate din belșug chiar pe teatrul de operațiuni. Plata soldei nu suferea nici o întârziere. Marchizul nu a reușit însă să reglementeze cazarea trupelor pe timp de pace. Trupele lui Ludovic al XIV-lea continuă, totuși, să fie încartiruite la locuitori²⁸.

Armata lui Ludovic al XIV-lea s-a bucurat și de câteva îmbunătățiri tehnice. În această perioadă asistăm la apariția în infanterie a grenadierilor, în cavalerie a husarilor și mai cu seamă a dragonilor capabili să lupte atât pedestri cât și călare. Artileria primește trupe speciale. Pușca înlocuiește muscheta; în 1699, întreaga armată franceză va fi înzestrată cu puști. Vauban inventează baioneta, care duce la dispariția lăncii; în cavalerie se adoptă carabina²⁹.

Sebastien La Prestre marchiz de Vauban a construit o centură de fortificații – el a ridicat peste 300 asemenea construcții – ce a urmărit transformarea țării într-un teritoriu inexpugnabil. Vauban a avut strălucita idee să schimbe zidul ridicat deasupra solului, care era o țintă ușoară pentru artilerie, cu zidul îngropat înconjurat de un șanț larg, cu malul exterior taluzat cu gazon, în care ghiulele se vor afunda fără a provoca stricăciuni fortificațiilor.

Construcțiile ridicate de el, de formă geometrică, înșiruite astfel încât se puteau ajuta între ele, copiate de întreaga Europă, au rezistat două veacuri, până în clipa apariției explozivilor de mare putere³⁰.

II.4. Reprezentanții locali ai guvernului

Într-o mare măsură guvernarea locală nu îi puneă lui Ludovic al XIV-lea probleme. Timp de veacuri, aristocrația administrase atât provinciile, cât și orașele. În timpul secolului ce a precedat domnia personală a lui Ludovic, a existat un influx de slujbași plătiți. În teorie, toți acești funcționari, începând cu guvernatorul aristocrat al provinciei, erau oamenii regelui care puteau fi lăsați să se ocupe de treburi. Nu exista o amenințare la adresa absolutismului lui Ludovic al XIV-lea din această direcție, căci între rege și clasele conducătoare exista o fundamentală comunitate de interese.

²⁷ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 48.

²⁸ Jaques Madaule, *op. cit.*, pp. 18-19.

²⁹ *Ibidem*, p. 20.

³⁰ Radu Valentin, *op. cit.*, p. 46.

Cu toate acestea, pe parcursul domniei sale, Ludovic, sub influența lui Colbert, a intervenit în guvernarea locală. Acest lucru a avut o motivație: aceea de a strânge mai mulți bani din impozite. Acest lucru s-a realizat prin extinderea autorității și a responsabilităților pe care le aveau intendenții³¹. Într-adevăr, în toate provinciile, acesta deține de acum înainte puterea reală³².

Nimic nu ilustrează mai bine eficiența în creștere a absolutismului lui Ludovic al XIV-lea decât uluitoarele sume de bani strânse din impozitări, mai ales către sfârșitul domniei. Succesorii lui Colbert, folosind și dezvoltând tehnicile sale, au fost capabili să finanțeze războaiele extrem de costisitoare care au durat din 1688 până în 1713. Nu numai că venitul a crescut considerabil, peste nivelurile înalte realizate deja pe vremea lui Richelieu și Mazarin, dar regularitatea și relativa ușurință cu care erau strânse aceste sume imense sunt extrem de semnificative și reflectă puterea absolutismului monarhic³³.

Totuși, nu trebuie să ne lăsăm amăgiți. Puterea regelui, absolută și centralizată, în teorie, continua să se lovească, în fapt, de multiplele privilegii, libertăți și imunități ale provinciilor, ale ordinelor, parlamentelor, ale diferitelor organe și comunități, privilegii care trebuie tolerate, în cel mai bun caz supate cu răbdare, de vreme ce nu este posibil să te debarasezi de ele brusc, fără să pui în pericol edificiul politic și social moștenit de la un trecut îndepărtat³⁴.

II.5 Religia

Ludovic al XIV-lea a abordat într-un mod direct religia. El era un catolic fervent, în tradiția Contrareforme, mișcarea care a reformat Biserica Catolică. De-a lungul vieții, a luat parte zilnic la slujbele religioase și îi asculta cu atenție pe predicatorii de la Curte, dar nu era în ale teologiei și moștenise de la mama sa lipsa de răbdare față de subtilitățile dogmatice.

Ludovic era mândru de obiceiul de a-l denumi pe regele Franței "fiul cel mai vârstnic al Bisericii" și "regele preacreștin". El ținea, de asemenea, la titlul care îi fusese dat la naștere – *le dieu-donné* (darul lui Dumnezeu). Născut din părinți aflați la o vârstă destul de înaintată, Ludovic era copilul-minune, trimis să salveze Franța de la dezbinare spirituală și nu ezita să intervină personal și decisiv în treburile religioase³⁵.

---

³¹ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 28-29.

³² Jean Carpentier, Francois Lebrun, *Istoria Franței*, Traducere de Aurelia Stoica, Institutul European, 2001, pp. 213.

³³ Richard Wilkinson, *op. cit.*, p. 32

³⁴ Jean Carpentier, Francois Lebrun, *op. cit.*, p. 213.

³⁵ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 48-49.

II.5.1. Relațiile lui Ludovic al XIV-lea cu papalitatea

Era în interesul comun, atât al papalității, cât și al Coroanei franceze, ca relația lor să fie cordială. Papa și regele își puteau acorda unul altuia ajutor împotriva elementelor care dezbinau Biserica și statul. Prin urmare ar putea părea surprinzător că, pe parcursul celei mai mari părți a domniei sale, Ludovic al XIV-lea și papii contemporani lui s-au aflat în relații proaste.

O explicație parțială este aceea că miza era prea mare. Așa cum am văzut, Ludovic al XIV-lea avea o părere foarte bună despre „slujba” sa ca rege. Prin urmare, simțea că este justificată supravegherea bunăstării spirituale a Bisericii franceze, în ciuda pretențiilor papei de a reprezenta autoritatea supremă. În plus era și problema banilor. Cine urma să exploateze imensele bunuri patrimoniale ale Bisericii? Nu trebuie să uităm influența clerului în privința problemelor sociale și politice. Cine controla amvonul controla într-o oarecare măsură opinia publică în întreaga Franță.

În 1661, tânărul rege era extrem de încrezător în sine și nu avea de gând să se ploconească în fața nimănui, nici măcar a papei³⁶.

În 1673 regele extinde privilegiul *la régale*, ce până atunci funcționase doar în unele dioceze la nivelul întregii țări. Extinderea acestui privilegiu la nivelul întregului regat era o măsură de centralizare întru totul asemănătoare cu cele pe care guvernarea monarhică le lua atunci pe toate țărmurile³⁷. Dar unii episcopi s-au împotrivit și doi dintre ei au făcut apel la Roma împotriva regelui lor. Papa Inocențiu al XI-lea a apreciat că nu era pur și simplu vorba de bani, ci de pretenția regelui de a schimba în mod unilateral obiceiurile Bisericii. Prin urmare, el i-a sprijinit pe episcopi, amenințând să-l condamne pe cel mai vârstnic fiu al Bisericii, dacă nu bătea în retragere. Reacția lui Ludovic al XIV-lea a fost aceea de a le da frâu liber galicanilor. Episcopii influențați de galicanism au publicat așa-numitele Articole galicane. Acestea erau antipapale, declarând că "regii și prinții nu erau supuși Romei în probleme nespirtuale", că "în problemele spirituale papii erau inferiori consiliilor generale" și că "hotărârile papei puteau fi schimbate dacă nu aveau aprobarea întregii biserici". Aceste sentimente erau extrem de jignitoare pentru Roma. Inocențiu al XI-lea a refuzat să mai hirotonisească episcopi francezi, drept pentru care în scurt timp nu mai puțin de 35 de dioceze erau neocupate. În ianuarie 1687, el a anulat imunitatea ambasadei franceze de la Roma față de inspecția funcționarilor care îi urmăreau pe delincvenți. Când Ludovic i-a cerut ambasadorului său să sfideze autoritatea papală, papa l-a excomunicat pe ambasador și se pregătea să-l excomunică și pe Ludovic al XIV-lea³⁸.

Angajat într-o luptă cu sfârșit un incert, regele profită de moartea lui Inocențiu al XI-lea în 1689 pentru a ieși din capcana în care s-a băgat singur:

³⁶ *Ibidem*, pp. 49-50.

³⁷ Jaques Madaule, *op. cit.*, p. 35.

³⁸ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 50-51.

anulează „declarația celor patru articole”. Și asta din cauză că în acel moment regele are de luptat împotriva protestantismului³⁹.

II.5.2. Hughenoții

Protestantismul francez data de la mijlocul secolului al XVI-lea. Teoria sa era calvină, iar organizarea și inspirația mișcării proveneau din Geneva lui Calvin. Acești calviniști francezi erau cunoscuți sub numele de hughenoți. Prin Edictul din Nantes din 1598, semnat de regele Franței și Navarei Henric al IV-lea hughenoților nu numai că li se dădea libertate de cult, dar li s-au oferit și garanții militare și politice substanțiale. Catolicilor francezi le era rușine de Edictul din Nantes, socotindu-l o regretabilă necesitate.

În mod sigur aceasta era și opinia lui Ludovic al XIV-lea. Lui nu-i plăceau protestanții. El fusese educat să deteste erezia. Iar la încoronare promisese să o desființeze. El socotea până și existența bisericilor hughenote drept o provocare și o insultă la adresa regelui preacreștin. Între 1661 și 1679, hughenoții nu au fost persecutați fizic, dar au fost făcuți să nu se simtă în largul lor. Le erau impuse restricții în privința căsătoriilor și a înmormântărilor. Li se închideau școlile și bisericile. În 1679 Ludovic a optat pentru o politică mai agresivă. Obiectivele sale au rămas aceleași – eradicarea ereziei și o biserică și un stat unificat. Hughenoții au fost alungați din serviciile publice și li s-a interzis practicarea profesiilor de medic, avocat și editor. Copiii le erau luați de la vârsta de șapte ani spre a fi educați ca niște catolici. Marillac, intendentul din Poitou, își cantonase trupele în mijlocul protestanților recalcitranți. Autoritățile încurajau trupele să se poarte rău. Bărbații erau bătuți, femeile violate, copiii terorizați iar casele dărâmate. Cei care îi denunțau pe hughenoți erau recompensați cu jumătate din proprietatea acestora. Protestanților le era interzis să predice sau să scrie. Nu li se permitea să folosească slujitori catolici. Nu aveau voie să emigreze.

Pe fondul acestor realități, revocarea Edictului din Nantes părea că este doar sigiliul oficial de aprobare. Într-adevăr, una dintre justificările acesteia era aceea că așa-numita religie reformată încetase să mai existe⁴⁰.

Ludovic al XIV-lea, considerând că nu mai există în regat decât un număr neglijabil de protestanți, semnează la 18 octombrie 1685, Edictul de la Fontainebleau care revocă Edictul din Nantes. Primit cu entuziasm de către opinia catolică, acest edict confirmând aparență reușita absolutismului religios al Regelui Soare. Regele Preacreștin a restabilit unitatea religioasă a regatului său. O iluzie care nu durează prea mult: înfruntând interdicția regală, între 100.000 și 300.000 de hughenoți meseriași, negustori, marinari, manufacturieri sau bancheri pleacă în Olanda, Anglia, Elveția sau

³⁹ Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit.*, p. 243.

⁴⁰ Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 51-56.

Brandenburg. Cei care rămân în Franța își dau silința, în ciuda persecuțiilor, să-și păstreze credința și să-și practice cultul.

Până la sfârșitul vieții, Ludovic al XIV-lea urmărește distrugerea reformatărilor pentru a restabili unitatea religioasă, indisolubil legată de proiectul absolutist⁴¹.

II.5.3. Jansenismul

Istoria lui Ludovic al XIV-lea cu jansenismul este complexă. Acest lucru se întâmplă, în parte, datorită faptului că există un dezacord referitor la natura și dimensiunile jansenismului. Concepția exaltată a lui Ludovic al XIV-lea despre monarhie l-a încurajat să adopte o atitudine arogantă și autoritară față de jansenism. Conflictele care au rezultat au ridicat întrebări legate de libertatea Bisericii franceze atât față de amestecul papal, cât și al regelui.

Se poate considera că jansenismul s-a ivit în anul 1640, o dată cu publicarea cărții *Augustinus* de Cornelius Jansen, la doi ani după moartea sa. Jansen le atribuia sfinților Pavel și Augustin doctrina conform căreia omul este un păcătos iremediabil și nu poate fi mântuit decât prin mila lui Dumnezeu. Din cauza acestei doctrine janseniștii au intrat în conflict cu iezuiții care puneau accentul pe libertatea de alegere a oamenilor și pe valoarea, în ochii lui Dumnezeu, a faptelor bune săvârșite de aceștia. De asemenea, janseniștii erau apreciați de către francezi pe când iezuiții erau antipatizați. Jansenismul impresiona prin onestitatea sa intelectuală și prin înaltele standarde morale de la mănăstirea Port-Royale des Champs, cartierul lor general neoficial aflat lângă Paris. Port-Royale făcea o bună impresie în comparație cu presupusa delăsare a Bisericii franceze în ansamblul său.

Ludovic al XIV-lea probabil că nu punea mare preț pe jansenism; confesorii iezuiți ai lui Ludovic al XIV-lea îi spusese că influența janseniștilor crea dezbinare. "Jansenist" devenise un termen general desemnând un abuz, foarte asemănător termenului de "fascist" din vremurile noastre. Este surprinzător faptul că pe Ludovic nu îl impresionau standardele morale înalte ale janseniștilor, deși era conștient de "lipsurile" Bisericii franceze în ansamblul ei. În 1661 el a impus la Port-Royal doctrinele iezuite și i-a alungat pe conducătorii janseniști bărbați. Cu toate acestea, jansenismul a continuat să fie o forță, chiar dacă Ludovic al XIV-lea îi persecuta pe janseniști ori de câte ori se ivea ocazia. În ultimii ani ai domniei sale, Ludovic al XIV-lea și-a dat seama că pentru a distruge jansenismul trebuia să-și refacă relația cu Roma. Presiunea franceză de la Roma a condus la bula *Vineam Domini*, care nu le mai dădea dreptul janseniștilor la "tăcerea respectuoasă" cu ajutorul căreia, începând din 1668, ei fuseseră în stare să "susțină" probleme teologice delicate. Cu ajutor papal, Ludovic a trimis

---

⁴¹ Serge Berstein, Pierre Milza, *op. cit.*, pp. 244-243.

soldați spre a alunga maicile rămase la Port-Royal. În 1711 el a dat ordin să fie complet dărâmate clădirile, iar osemintele janseniștilor morți să fie reînhumate într-o groapă comună. Apogeul războiului lui Ludovic împotriva janseniștilor a fost atins o dată cu bula papală *Unigenitus* din septembrie 1713, care condamna 101 propoziții eretice din literatura jansenistă.

Regele își folosisese autoritatea spre a proteja caracterul convențional al Bisericii franceze și al națiunii. Dar merita oare? Spre a-și atinge scopul, Ludovic se certase cu papalitatea, își îndepărtase clerul și intrase în conflict cu Parlamentul din Paris. Departe de a fi reprimăți, janseniștii nu numai că au supraviețuit, ci s-au și răzbunat. Când în vara lui 1789 a avut loc criza supremă a dinastiei de Bourbon, Ludovic al XIV-lea avea să se confrunte cu o alianță între starea a treia (burghezia) și starea întâi (clerul). Acesta din urmă era dominat de către prelații janseniști. Iată moștenirea pe care i-o lăsa Ludovic al XIV-lea strănepotului său⁴².

Bibliografie:

Berstein Serge, Milza Pierre, *Istoria Europei*, vol. III, traducere de Monica Timu, Institutul european, 1998.

Carpentier Jean, Lebrun Francois, *Istoria Franței*, traducere de Aurelia Stoica, Institutul European, 2001.

Gallo Max, *Ludovic al XIV-lea, Regele Soare*, vol. I, traducere de Irina-Margareta Nistor, Editura Allfa, București, 2009.

Madaule Jaques, *Istoria Franței*, volumul I, traducerea de Eugen Rusu, Editura politică, București, 1973.

Valentin Radu, *O pagină din istoria Franței, Regele Soare*, Editura Albatros, București, 1974.

Wilkinson Richard, *Ludovic al XIV-lea, Franța și Europa, 1661-1715*, traducere de Radu Săndulescu, Editura All, București, 1999.

---

⁴² Richard Wilkinson, *op. cit.*, pp. 61-65.